

Prof.dr Ljubo S. Pejanović¹

UDC 314.74(4)

314.745.3-054.73(4)

Stručni rad

Primljen: 22. 03. 2017.

Odobren: 25. 05. 2017.

UZROCI MIGRACIJA I IZBEGLIČKA KRIZA NA BALKANU I U EVROPI

SAŽETAK: Rad se bavi analizom situacije na Bliskom istoku, gde je došlo do eskalacije sukoba koji su izazvali masovne migracije i talase izbeglica, ali i u zemljama Evrope, posebno Balkana, kroz čije teritorije izbeglice prolaze na putu do krajnjih odredišta koja su još uvek nepoznanica. Radi se, dakle, o delikatnom problemu savremene civilizacije i međunarodne zajednice koja, predvođena pojedinim evropskim i svetskim državama, još uvek ne može da pronađe rešenje. U sukobima u bliskosti zemljama učestvuju i određene države kroz vojne operacije ili kroz podršku režimu, te je potrebno sagledati stanje sa više aspekata, između ostalog, probleme migranata, ali i probleme sa kojima se suočavaju države koje oni privremeno ili na duže naseljavaju. Evropa se kao kontinent suočava sa najvećom nekontrolisanom migracijom i izbegličtvom posle II svetskog rata sa prostora Severne Afrike i Bliskog istoka.

KLJUČNE REČI: uzroci, posledice, problemi, migracije, Srbija, Evropa.

1. Uvod

Najnoviji događaji na ratom zahvaćenom području, kao i postojanje izbegličke krize na evropskom kontinentu koju je osetila i Srbija, ali i Evropska unija, tema je o kojoj će biti reči u ovom radu. Ratno žarište posledica je, pre svega, interesa zapadnoevropskih sila koje su imale kolonije u užarenom pojasu, a kojima se sada na različite načine

¹ Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, Srbija

suprotstavljaju terorističke organizacije u liku Al kaide, Islamske države (IS, ID ili ISIS), Boko harama, Al Šababa, Al Nusre i drugih. Te skupine pronašle su finansijsku podršku kod pojedinih islamskih država, a ljudstvo u stanovništvu tih država. Njihove pretnje, ali i zastrašujuće napade trpe prevashodno državljani Sirije, Iraka, Libije, Nigerije itd. Pretnje da će biti izložene terorističkim napadima su upućene i drugim zemljama. Kada je reč o prostoru Balkana, pretnje su upućene Grčkoj, Makedoniji, Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Da su navedene skupine dobro organizovane, svedoče nam njihovi uspesi i moć u borbama protiv zapadnoevropskih sila koje su uključene u ove sukobe, ali i činjenica da su vrlo brzo formirali Islamsku državu tj. kalifat na Bliskom istoku u kojem su zaveli pravila ekstremnog islama i „šerijatsku vlast“. Njihove metode za posledicu imaju veliki broj žrtava, uništenje materijalnih i kulturnih dobara, ali, sa druge strane, odolevanju pred oružanim snagama Sirije, Iraka, Libije, Rusije, Velike Britanije, Francuske itd.

Osim u ratnim sukobima, ove terorističke organizacije učestvuju i u progonu stanovništva u Tursku, Liban, Evropu, SAD, o čemu se i govori u ovom radu. Republika Srbija se, takođe, suočava sa prilivom migranata, kao i ostale zemlje Balkana.

2. Uzroci migracija – izbeglice na Balkanu i u Evropi

„Uzroci koji su doveli do eksplozije migrantskom krizom u 2015. godini su dijametralno različiti i sveukupni: bežanje od ratnih stradanja, potraga za boljim životom, odlazak iz nefunkcionalnih država te bijeg od različitih vidova ekstremizma i terorizma i slično. Procenjuje se da je 2000. godine bilo oko 150 milijuna migranata u svijetu, deset godina kasnije 214 milijuna uz pretpostavku rasta na 405 milijuna do 2050. godine. Glavni tokovi migracija su usmjereni prema redom visoko razvijenim zemljama i područjima gdje Europska unija unatrag nekoliko godina predstavlja najpoželjniju ali i najlakše dostižnu destinaciju. Ostale ciljne države, prvenstveno SAD, Kanada i Australija su mnogim migrantima nedostižne zbog velikih udaljenosti te pojačanih kontrola granica od navedenih država. Ogroman broj prvenstveno nekontroliran priliv (nezakonitih) migranata u 2014. i 2015. godini u Europsku uniju, neovisno o poduzetim mjerama i pravnim ograničenjima, učinio je

ustupak da se to pitanje, kao i pitanje nadzora i sigurnosti granice, pozicionira u žarište zaštite nacionalnih interesa određenih država. Tako se pitanje unutarnje sigurnosti nekih država danas povezuje s migrantima, to jest s njihovim nekontroliranim prilivom i mogućim utjecajem na sigurnosno, ekonomsko i političko stanje u državi. Može se ustvrditi da izbjeglička kriza nije samo stigla na vrata Republike Hrvatske i EU, nego je sa svim svojim rizicima koje nosi u cijelosti zahvatila ovo područje“ (Tadić i dr., 2016: 582–583).

Eksplוזija izbeglištva, prema mišljenju autora, ugrozila je Republiku Hrvatsku i Evropsku uniju. Tadić se, pak, u svom radu ne upušta u analizu problema na širem području Balkana tj. Grčke, Makedonije, Bugarske i Srbije, preko čijih teritorija su sve te izbeglice stigle do Hrvatske i dalje do ostalih članica EU. Više od 7.000 migranata u ovom trenutku je i dalje na teritoriji Srbije i to su uglavnom oni koji čekaju ulazak u EU.

Da bi se razumela sadašnja situacija na Bliskom istoku, neophodno je sagledati događaje u prošlosti u kojima leži i osnova današnjih sukoba. Naime, okupacija, rasturanje, izazivanje siromaštva i pljačkanje afričkog i azijskog kontinenta od strane zapadnoevropskih i drugih svetskih sila bile su povod za nastanak i jačanje terorističkih organizacija sa ciljem njihove osvete. Dakle, reč je o strateškom planiranju i organizovanju borbi sa ciljem da se osvete za ropstvo njihovih predaka i nemilosrdno eksploataisanje teritorija bogatih naftom i drugim resursima.

Pojedine islamske države, u nameri da „očiste“ Bliski istok od stranaca i pristalica režima koji nije po volji većine naroda, finansirale su terorističke grupe (slično je i na prostoru Balkana i Evrope) u Libiji, Iraku i Siriji, a imale su pretenzije da se sličan scenario sprovede i u Tunisu, Nigeriji itd. U skladu sa tim, stvorena je i Islamska država, odnosno kalifat s namerom da se on proširi na ceo Bliski istok. Podršku ovom projektu pružaju SAD, Saudijska Arabija, Katar, Turska i druge, a takođe i neke zapadnoevropske države. Režim u Siriji kroz vojnu pomoć podržava Rusija, koja takođe ima interesa na tom području u smislu eksploatacije, kontrole i trgovine nafte i njenih derivata.

3. Karakteristike islamskog izbeglištva sa Bliskog istoka

Da bismo mogli govoriti o problemu izbeglištva na Bliskom istoku i migracijama u pravcu Balkana i Evrope, neophodno je ukazati na probleme koji postoje unutar islama, pre svega na terorizam. On je glavni uzrok izbeglištva i, u ovom slučaju, usko je povezan sa religijom i nacijom.

Uz hrišćanstvo i judaizam, islamska religija je najmasovnija i spada među najstarije na svetu. U navedenim religijama postoje određene sličnosti kao što je, recimo, verovanje u jednog boga tj. sve tri vere su monoteističke. Suštinske razlike su u svetim knjigama – hrišćanstvo je zasnovano na Bibliji, judaizam na Talmudu i Tori, a islam na Kuranu. Novoosnovana teroristička organizacija – Islamska država tj. njene vođe veruju u Alaha. To nas upućuje da obratimo pažnju na običaje, ali i porive za osvetom. Jedan deo sledbenika te religije ima želju za osvetom onima koji ga povrede, ali i smatra protivnikom sve koji ne poštuju njihovu veru, verske zakone i običaje. Sve to smatraju kao ispunjenje volje i obećanja Alahu. Sledeći te ideje, vođe Islamske države sa svojim pristalicama se svete za zlodela onim državama koje su u prošlosti okupirale njihove teritorije, eksploatisale prirodna bogatstva i porobljavale njihove sunarodnike. Države sveta su, u skladu s tim, podelili u dve grupe – prvu čine države neprijatelji i tu spadaju: Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Francuska, Nemačka, Rusija, Libija, Irak, Sirija, Holandija, Belgija, Italija, Španija i druge. Drugu grupu „neprijatelja“ čine tzv. *nevernici* i tu su, između ostalih, Grčka, Makedonija, Srbija, Hrvatska itd. Prema navedenoj podeli, napadima su izložene države iz grupe neprijatelja i to različitim terorističkim aktima, a vođe Islamske države najavljuju da će napadi biti realizovani i dalje, na različite načine i u dužem vremenskom periodu sve do, kako navode, konačne pobede. Pod tim misle na veliki broj žrtava i uništenje materijalnih vrednosti. Države iz grupe nevernika zasad nisu u opasnosti u smislu napada, ali su i one mete u vidu islamizacije usled masovnih migracija i izbeglica koje se naseljavaju na tlu Evrope i mešaju sa lokalnim stanovništvom.

Slika 1. Planirana teritorija za osnivanje nove islamske države tj. sultanata na Balkanu

Ukoliko države Evrope ne nađu adekvatne mere i rešenje za izbeglice koje i dalje pristižu, neminovno je da će se desiti islamizacija Balkana i Evrope (Slika 1). Iz tog razloga neophodne su sledeće mere: hitno donošenje zajedničke i konačne odluke u Savetu bezbednosti UN o prekidu ratnih sukoba na Bliskom istoku, prekidu finansiranja i pomaganja određenih organizacija i pokreta od strane pojedinih država, detaljnijoj kontroli i sankcionisanju pristalica ovih organizacija i pokreta, držanju pod kontrolom onih država koje pretenduju na dominaciju, okupaciju i mešanje u unutrašnje uređenje država, itd.

4. Ekološke migracije

„Kraj XX i početak XXI veka obeležile su brojne migracije i pokreti stanovništva iz jednog u drugi prostor. U savremenim uslovima života i rada ljudi su više u pokretu nego bilo u kom drugom trenutku u istoriji, te se jedva mogu utvrditi tačne brojke novih migracija. Savremeni migracioni tokovi karakterišu se globalnim razmerama, brojnošću i diferencijacijom izbegličke populacije. Te u tom smislu, *pod migracijom se podrazumevaju svi oblici kretanja stanovništva koji se odvijaju dobrovoljno ili prinudno u okviru države (raseljena lica) ili izvan državnih granica*“ (Ljuština, 2012: 103–104).

Međutim, naše mišljenje je da migracija podrazumeva fizičko kretanje ljudi sa jednog područja na drugo, najčešće u velikim grupama i na velike udaljenosti. U prošlosti su se događale dobrovoljne migracije unutar jedne oblasti ili teritorije (Pejanović, 2016). Kada se danas govori o migracijama, zaključuje se da one nisu na dobrovoljnoj osnovi, već da su ih uzrokovali različiti faktori i da su ljudi koji se izmeštaju sa jednog prostora na drugi uglavnom primorani na to. Dobrovoljne migracije se javljaju kao posledica teških ekonomskih i socijalnih uslova za život, te se građani opredeljuju da emigriraju u druge države ili regione u potrazi za boljim životom. Prinudne migracije, sa druge strane, odnose se na masovno iseljenje stanovništva sa jedne teritorije usled ratova, terorizma ili ekološkog zagađenja uzrokovanog upotrebom hemijskih agenasa.

Ratni sukobi na Bliskom istoku i samoproklamovana Islamska država na prostoru Sirije, Iraka i Libije učinili su da u periodu od 2014. do kraja 2016. svoje domove napusti više od tri miliona ljudi. Samo u Srbiji zadržalo se oko sedam hiljada izbeglica, a svakodnevno pristiže u proseku 100–200 ljudi. Od početka sukoba život je izgubilo više od 300.000 ljudi, a uništeni su mnogobrojni objekti pod zaštitom Uneska, domovi proteranog stanovništva, a istovremeno je zagađena i životna sredina opasnim materijama kao vid ekološkog terorizma. Ka zemljama zapadne Evrope pošlo je oko 600.000 (u trenutku pisanja ovog rada), a navedena cifra se stalno povećava. Svi oni se mogu tretirati i kao „ekološki“ migranti, a usled klimatskih promena koje su neminovne zbog upotrebe različitog oružja, taj broj će se i dalje uvećavati (Skakavac, 2015).

5. Ekološke izbeglice

Pri pokušaju definisanja pojma *ekoloških izbeglica* nailazimo na određene probleme, između ostalog, na odsustvo opšteprihvaćene međunarodne definicije ekoloških izbeglica, što je više od običnog teorijskog problema, jer je uspostavljanje definicija srž novih oblasti istraživanja u savremenim migracionim tokovima u okviru širih migracionih studija. Bogatstvo termina koji se koriste da imenuju migracije povezane sa problemom u životnoj sredini, kao što su *ekološke izbeglice*, *izbeglice životne sredine*, *ekološki migranti*, *klimatske izbeglice* i slično, svedoče o nedostatku međunarodnog i naučnog konsenzusa.

Ekološke izbeglice su lica prisiljena da napuste mesto boravka usled negativnih promena nastalih u životnoj sredini koje im ugrožavaju život na isti, očajnički hitan način kao što političke izbeglice beže od nasilja. Prema definiciji Međunarodne organizacije za migracije, „ekološki migranti su pojedinci ili grupe ljudi koji su, zbog naglih i progresivnih promena u životnoj sredini koja negativno utiče na njihov život ili životne uslove, primorani da napuste svoje domove privremeno ili trajno, migrirajući unutar ili izvan državnih granica“ (Ljuština, 2012).

S tim u vezi, ekološke izbeglice unutar jedne zemlje bila bi lica raseljena sa Kosova i Metohije koja su bila primorana da napuste svoje domove pod pretnjom da će im biti uništeni, ali i u nameri da nastave svoj život na bezbednom prostoru i u zdravoj sredini. I kada je reč o pojedincima ili većim grupama povod je sličan – ratno područje nebezbedno za život, kao i ugrožena životna sredina u ekološkom smislu. Kao primer možemo navesti izbeglice iz Avganistana, Pakistana, Sirije itd.

1.1. Klasifikacija ekoloških izbeglica

Klasifikacija ekoloških izbeglica je nužna u cilju boljeg razumevanja migracionih tokova uzrokovanih ratnim i prirodnim promenama u životnoj sredini. Podela ekoloških izbeglica može se izvršiti prema karakteristikama poremećaja u životnoj sredini, kao što su:

- po *poreklu* na (prirodne ili tehnološke);
- po *dužini trajanja* poremećaja (akutne ili postepene);
- po *odluci* o migraciji (voljno ili nevoljno).

Podelom ekoloških izbeglica na različite vidove migracije utvrđuju se sličnosti i razlike u migracionim tokovima. Najčešće kvalifikacija ekoloških izbeglica određuje se u odnosu na uzroke migracije, te se ekološke izbeglice mogu podeliti na one koji migriraju:

- zbog katastrofa u životnoj sredini;
- zbog eksproprijacije životne sredine;
- zbog posledica ratnih dejstava na životnu sredinu i
- zbog postepenih negativnih promena u životnoj sredini.

Razumeti ekološke migracije znači prvenstveno proučavati element nestabilnosti u životnoj sredini (Ljuština, 2012).

Dakle, navedena podela ekoloških izbeglica upućuje nas na detaljno istraživanje i proučavanje kako bismo došli do pouzdanih podataka o tome koji su razlozi iseljavanja sa jednog područja na drugo, a sve sa ciljem da se društvo upozna o kojim izbeglicama se radi.

6. Umesto zaključka

Savremeni terorizam u liku islamskog terorizma nije problem samo islamskog sveta, već je reč o globalnom problemu sa kojim se suočava ceo svet i koji predstavlja „oružje“ za ostvarenje novog svetskog poretka.

Terorističke pretnje usmerene su ka državama Evrope i Bliskog istoka, nešto u manjem obimu državama Afrike. Na globalnom nivou imamo sukob islamističkih pokreta i hrišćanstva. Ne može se reći da je u pitanju sukob dve religije, jer islam ne zagovara ovakvu vrstu sukoba.

Pojedine terorističke organizacije iz islamskog sveta finansirane su od strane pojedinih vlada zapadnoevropskih država i drugih islamskih država iako u javnosti imamo situaciju da te iste vlade javno osuđuju napade i sukobe ovih organizacija.

Uništenjem materijalnih vrednosti i imovine tokom sukoba na Bliskom istoku, stanovništvo je pretvoreno u izbeglice i migrante koji se kreću ka državama Evropske unije. Veliki broj njih neće ni biti u prilici da se vrati na svoja ognjišta jer su ona ili zauzeta ili uništena, ili im je zabranjen povratak u domovinu, a neki su, nažalost, i izgubili svoje živote.

Literatura

1. Alam, H. F. (2012). *Globalni islam*. Beograd: Službeni glasnik.
2. Anonimna autorka (2006). *Lovac na Teroriste*. Novi Sad: LIB.
3. Ljuština, A. (2012). *Ekološka bezbednost*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
4. Dimitrijević, B. (2008). *Istorija 20. veka*, Bezbednost, 1/2008, MUP, Beograd, 2008.
5. Trifunović, D., Stojaković, G., Vračar, M. (2011). *Terorizam i vehabizam*. Beograd: Filip Višnjić.
6. Hećimović, E. (2009). *Garibi: mudžahedini u BiH 1992–1999*. Beograd: Dan graf.
7. Mijalkovski, M., Damjanov, P. (2002). *Terorizam albanskih ekstremista*, Beograd: NIC Vojska.

8. Pejanović, LJ. (2015). Terorizam na Balkanu. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić.
9. Pejanović, Lj. (2016). *Osnovi terorizma*. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić.
10. Pejanović, Lj. (2016). *Osnovi životne sredine*. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić.
11. Pejanović, Lj. (2014). *Pretnja terorizmom* (skripta). Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić.
12. Ruqayah Abu, R. *The Islamic Legitimacy*. 1996/1997.
13. Skakavac, Z. (2015). *Aktuelni problemi nelegalnih migracija*. Međunarodna naučna konferencija „Savremeni problemi prava i upravljanja“. Tula: Institut za zakonodavstvo i upravljanje.
14. Tadić, J., Dragović, F., Tadić, T. (2016). Migracijska i izbeglička kriza – Unapređivanje sigurnosne uloge policije primjenom novih tehnologija i metoda. *Peta međunarodna znanstveno-stručna konferencija „Istraživački dani“*, Zagreb: Visoka policijska škola.

MIGRATION CAUSES AND REFUGEE CRISIS

IN THE BALKANS AND IN EUROPE

SUMMARY: The paper offers an analysis of the situation in the Middle East, where civil wars and conflict escalation have caused mass migrations and refugee waves. It also analyses the situation in Europe, especially the Balkans region, which has become a route used by migrants on their way to their final destinations. It is, therefore, a complex problem which still remains unsolved by the international community in general and by some European countries in particular. There are countries both in and outside of Europe which are directly or indirectly involved in the Middle East conflicts, either through military operations or supporting regime forces. The migrant crisis raises many concerns to be addressed, the most prominent being the issues related to the migrants themselves, as well as the problems faced by countries where they temporarily or permanently settle. Undeniably, Europe faces the largest uncontrolled migration from North Africa and the Middle East, which has caused the most severe refugee crisis after World War II.

KEYWORDS: causes, consequences, problems, migrations, Serbia, Europe